

ALEJA

[Povečana poustvaritev Situle z Vač](#), [Arheološka pot Vače](#), [frnaža ali sušilnica lanu](#), [geološki steber](#), [tovarna tehcnica](#), [Dom GEOSS z Muzejem Petra Svetika](#), [vaški vodnjak \(1878\)](#), [vaško perišče - Uda \(1869\)](#), [Farna cerkev sv. Andreja](#) z znamenitim [križevim potom](#) in najlepšim [božjim grobom iz kristalnega stekla](#), [Fosilna morska obala](#), [kamnita miza z Mačkovca](#) in [Lebeka](#), [svinjak s stebrički na Vovšah](#), [številni spomeniki posvečeni žrtvam vojn](#), [GEOSS \(s Knežjim kamnom, obeliskom, grbi, s spomenikom rodoljubu, Vranovim letom, zastavami ...\)](#), [Krožna pot GEOSS](#), [Kimovčev muzej starožitnosti](#), [Pustolovski park GEOSS](#), [Klopca ljubezni](#), [vseh 6 podružničnih cerkva](#), [Škundrova kašča](#). Mnoga večja naselja nimajo toliko zgodovinskih in drugih znamenitosti, kot jih imajo Vače. O vsem tem sem že pisal v svojih člankih. Na spletni strani članka, ki ga pravkar berete <http://www.vace.si/aleja.pdf>, pa so na začetku bližnjice do vseh teh znamenitosti. Kaj pravite, sem naštel vse naše poglavitne **spomenike materialne kulture**? Ne! Danes bom popravil greh. Nikoli še nisem pisal o **Aleji ustvarjalnosti na prazgodovinskih tleh**.

Beseda – **aleja** pomeni ulico z drevoredom na eni ali obeh straneh. Tako se imenujejo tudi razkošni trgovski centri v večjih mestih.

Na Vačah pomeni beseda aleja cesto od Vač do Klenika, ki jo je med drugo svetovno vojno naredila nemška inženirska enota (nemška cesta). To je priljubljeno sprehajališče in na obeh straneh ceste je postavljenih 8 lesenih skulptur, ki so jih naredili kiparji: Ivo Goisniker, Drago Košir, Milan Lovše in Milan Kristan. Alejo zaključuje bronasta povečana poustvaritev Situle z Vač, katere avtor je Vekoslav Bombač. Proti koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja je Odbor projekta Vače 81 – kasnejše Društvo za razvoj in varovanje GEOSS-a, organiziralo nekajdnevne slikarske in kiparske kolonije. Suhe hrastove hlode so priskrbeli domačini. Leta 1990 so skulpture namestili vzdolž aleje.

Kdo vse je še sodeloval in še več, je objavljeno v nadaljevanju. Tu boste še našli življenjepise umetnikov, fotografije spomenikov, natančnejše opise skulptur, intervju z edinim še živečim kiparjem teh stvaritev Milanom Lovšetom, ki svetuje, da za ohranitev lesenih spomenikov poskrbimo tako, da vsakih nekaj let premažemo les z zaščitnim premazom in da odstranimo strehe nad spomeniki, ki povzročijo, da les zaradi sence še hitreje trohni. Tudi etnolog, predavatelj restavratorstva dr. Vito Hazler svetuje ekološki premaz proti škodljivcem.

Želim nam prave počitnice polne medsebojne ljubezni! Zvonček Norček

Avtorji skulptur na Aleji ustvarjalnosti na prazgodovinskih tleh

2

Drago Košir (1921–2010)

Rodil se je 12. februarja 1921 v Jelovcu pri Sodražici. Pouk v šoli mu je bil v veselje. V petem razredu mu je učitelj dal rezbarsko orodje. Rad je bral knjige, oblikoval glino. Njegovi prvi izdelki so bile lesene žlice. Čeprav je bil zidar mu je oblikovanje lesa predstavljalo največje veselje. Po internaciji in partizanstvu si je

po vojni ustvaril družino. Bil je igravec, režiser in avtor različnih tekstov. Pri TVD Partizan je pripravljaj mladino za nastope na telovadnem orodju in v prostih vajah. Rad je potoval po svetu in si ogledoval galerije in muzeje. V 60. letih se je posvetil oblikovanju lesa in ustvaril preko 3000 kipov in reliefov. Sodeloval je v kiparskih kolonijah. Znan je po ciklu 38-ih reliefov iz Valvasorjeve Vojvodine Kranjske in ciklu Gorje premaganim (28 – reliefov). Drago Košir je umrl 7. maja 2010 in je pokopan na domačem pokopališču v Sodražici.

3

Več o njem na spletni strani:

https://issuu.com/sodrazica_glasilo_suhorobar/docs/128_jan_feb_21/s/11756771

Na Vačah je za Alejo - leta 1988-89 oblikoval in prispeval tri kipe: Predica in Maska časa (sl.1) in Ženska z lanom ob sušilnici lanu (sl.3). Na začetku leta 1989 je izdelal 15 cm visok lesen kipec bojevnika (ki je sicer v originalu visok samo 6,5 cm). Titan Kamnik je po tej predlogi vлил kar 20 kovinskih kipcev (sl.4): <http://www.vace.si/HOPLIT.htm>.

4

Ivo Goisniker (1935-2011) (sl.5)

Prekopirano s strani:

<https://www.locutio.si/avtorji.php?ID=468>

(*24. maja 1935, Gornja Radgona), kipar, rezbar, pisec. V Gornji Radgoni je končal osnovno šolo, se izučil za elektromehnika v Elradu Gornja Radgona. Leta 1956 se je zaposlil v TVT Boris Kidrič Maribor, kjer je služboval vse do upokojitve leta 1991. Ob delu je končal mojstrsko šolo za

elektromehnika. V prostem času je deloval na likovnem področju, prirejal razstave in likovna srečanja v tovarni. V lesu je začel kipariti leta 1963, se vključil v likovno sekcijo KUD Angel Besednjak in se pozneje dve leti strokovno izpopolnjuje pri akademskem kiparju Viktorju Gojkoviču na Pedagoški akademiji. Udeležil se je številnih kiparskih kolonij doma in v tujini, skupinsko in samostojno razstavljal. Je tudi rezbar. Je član Društva likovnih umetnikov Maribor in bil nekaj časa njegov tajnik. Kot mentor mladim je začel delati na otroški likovni koloniji Maribor – Tabor leta 1984, odtlej pa se stalno ukvarja z izobraževanjem mladih in tudi odraslih. Pri organizaciji in strokovnem vodenju otroškega kiparskega srečanja Forma viva na Malečniku je bil nepogrešljiv in je na njem uveljavil visoke pedagoške in estetske kriterije.

Publikacije:

RISBE IN PESMI ZA ZDAJ IN TU, pesmi z risbami, samozaložba, Maribor 1991, 1995, 2004

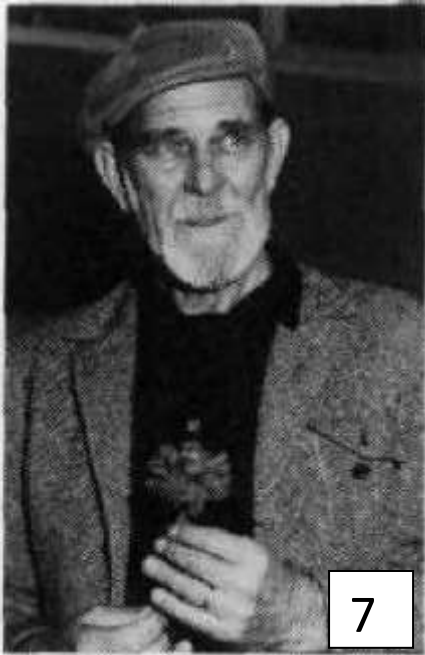
RISBE IN PESMI ZA ZDAJ, TU IN JUTRI, pesmi z risbami, samozaložba, Maribor 1995, 2004

REZBARSTVO V LESU I, priročnik, samozaložba, Maribor 2001

Prva lesena skulptura v Aleji je njegovo delo z naslovom - Naprej (sl. 6)

Milan Kristan 1920-1993 - Sl. 7

(vir - Planinski vestnik, 1993 – št. 5 – avtor Banovec Tomaž)

Drugo januarso soboto smo se zbrali v Milanovem domu pod Rožnikom v Ljubljani tisti, ki jim je bil najbolj pri srcu, da bi se ga še enkrat spomnili in povedali kaj v njegov spomin.

Veliko nas je bilo planinskih prijateljev, sopotnikov in soplezalcev. Pri Kristanovih v čudovitem kotičku pri kaminu so zbrane skoraj vse njegove najboljše slike in rezbarije, ki jih je imel tako rad, da jih ni dal nobenemu.

Februarja bi minilo 73 let od takrat, ko se je v Ljubljani rodil v takrat običajno veliki, danes pa bi rekli v veliki slovenski družini. Poleg staršev je imel še dva brata in dve sestri. Šolanje je končal v Ljubljani; takratno tehnično srednjo šolo in v njej elektrotehnično šolo so poznali kot najboljšo na

Balkanu. Vojno je preživel kot aktivist OF, interniranec v Italiji in po kapitulaciji kot partizan. Po vojni je bil večkratni predsednik okraja Radovljica, v petdesetih letih je postal direktor jeseniške Železarne in po tem tudi sekretar za industrijo v Izvršnem svetu Skupščine Slovenije. V pokoj je šel takoj, ko je bilo mogoče, saj je imel še toliko idej in dela.

S soprogo sta vzgojila pet otrok. Bili so časi, ko smo se kot mlada generacija zelo dobro razumeli med seboj in kar nekaj svojih otrok je popeljal med planince in reševalce.

Nam je znan kot planinec - organizator in plezalec. Plezal je že pred vojno. Bil je med redkimi, ki so to počeli izven Skale, kot so bili brati Bučerji ter znane kamniške in ljubljanske naveze. Tudi Milan je bil z njimi. Najraje pa je imel gore okrog Martuljka in v Oltarjih. Kmalu je prevzel načelnštvo komisije za delo z mladino ali kasnejše Mladinske komisije. Takrat smo se spoznali še bolj. Bil je drugi načelnik za Maro Šventovo, ki je bila na tej dolžnosti zelo malo časa. V delo je vključil precej svojih prijateljev, vrstnikov in precej mladine. Delali smo na tečajih, pri vzgoji in na posvetovanjih. Skoraj pet let smo se ukvarjali s temi problemi in se temeljito spoznali. Milan nas je uspešno vodil in usmerjal. Navdušenje za delo je znal vzbuditi med nami in delal je z nami. Posveti in tečaji so se kar vrstili, potem pa še tekmovanja »Gore in mladina«, uvajanje mladinskega vodnika kot posebnega znanja, ki so ga kot idejo ponudili Korošci. Organizirali smo tudi takratne koordinacijske odbore za delo z mladimi planinci - predhodnike današnjih medobčinskih odborov planinskih društev.

Milan je imel kasneje najraje gore okrog Triglava, dolino Vrat, tečaje in udeležence na njih. Čeprav so bili tečaji mladinski, smo malo vseeno lahko poplezali in se v toplih kratkih

8

razumel predvsem po tem, kaj bo naredil iz njih. Nastajale so lepe, tople, prijetne in doživete skulpture. Tudi slikanje je bilo njegova čudovita navada. Med drugim je oblikoval znak in značko mladinskega vodnika: poleg drevesa, markacije in napisa s svojo obliko predstavlja Jalovčev trapezoid in drznost mladih, ki ga simbolizira ta gora. Malokdo, ki ga nosi, ve, da je Milan njegov avtor.

Zadnja leta je Milan živel sam, zase in z družino. Razen obiskov starih alpinistov in včasih še kakih »starih mladincev« je vse svoje delo posvečal lesu, slikanju in oblikovanju. Na redkih medsebojnih srečanjih smo se seveda spet in veliko pogovarjali. Na nekoliko šegav način je Milan pogledal sogovornika s svojimi čudovitimi modrimi očmi, postavil novo vprašanje in se pripravil na novo poslušanje. Nove »stare« planinske stvari, ki smo jih počeli in jih sedaj počno drugi, je razumel kot samoumevne.

Odšel je hitro, lahko bi rekli nepričakovano in skoraj skrivaj. Tistega omizja v Vratih, kjer smo Milan z bratoma Bučerjema, Stanetom, Dolfetom, Gandijem in Lovrom in še kakšnim takratnim mladincem delali čudovite načrte, ni več. Lepo je, da se mladina in potomci sedaj že srednjih let spomnimo takih planinskih velikanov in njihovih dolgih poti, tovorov in vgrajenih zidakov v veliko zgradbo planinske organizacije. Milan Kristan je to vse počel z nami in z drugimi ter za druge. Za stisk roke, za hvala lepa. Pa tudi predvsem iz radovednosti, radoživosti in iz prijateljstva. Lepo nam je bilo, ko je bil z nami. Tomaž Banovec

9

V Aleji sta dva njegova kipa: Kolo življenja (sl.8) in Razkol (sl.9)

Milan Lovše

Zaradi dopustov stran še ni končana!

Za Alejo je ustvaril dve skulpturi: Obrazi (sl.10) in Velika kmečka družina (sl.11)

Janko Baumkircher 1936 – 2001

Vir Spletni biografski leksikon osrednje Slovenije:

<http://www.obrazircaslovenije.si/Oseba/OsebaId/825>

Bil je kipar – samorastnik, znan po svojih lesenih skulpturah, ki bogatijo več ustanov in domov v Litiji in njeni okolici. Živel je v Litiji, kjer je obiskoval osnovno šolo.

Zaposlil se je v ljubljanskem Litostroju, kjer se je izučil za kovinarja in opravljal delo konstruktorja za črpalke.

Bil je kipar – samorastnik. Njegov mentor je bil akademski kipar Aladar Zahariaš iz Ljubljane. Znan je po svojih lesenih skulpturah, ki bogatijo več ustanov in domov v Litiji in njeni okolici (Vače, Predilnica Litija, osnovna šola na Graški dobravi). Veliko jih je tudi v tujini (v Ameriki, Afriki, Aziji, Avstraliji, predvsem pa v Evropi) kot poslovna darila. Njegov kip, ki ga je poimenoval »Neža«, krasi park pred Domom Tisje v Črnem potoku. V njegovih delih občutiš ljubezen do lesa in umetnosti. Njegove roke so klesale življenjske skulpture.

Ukvarjal se je tudi z risanjem. Ohranjenih je nekaj risb portretov naših pesnikov in pisateljev.

Več let je sodeloval v Slovenskem društvu likovnih umetnikov – samorastnikov Slovenije in se udeleževal njihovih likovnih kolonij.

Razstavljal je po vsej Sloveniji (Ljubljana, Kranj, Ilirska Bistrica, Medvode, Videm ob Ščavnici).

V litijski knjižnici je leta 1997 razstavljal panjske končnice.

Leta 1981 je zmodeliral spomenik Jurija Vege pred rojstno hišo v Zagorici.

Sodeloval je na kiparski koloniji na Vačah leta 1988 (Poleg zgoraj opisanih je bil v koloniji tudi **Peter Kukavica** iz Kranja in imel razstavo svojih plastik. Sl.13). Janko Baumkircher in Peter Kukavica nista izdelovala večjih kipov za Alejo, temveč manjše plastike, ki so zdaj razstavljene v Domu GEOSS. Janko je obiskal Grilčeve s Klenika (Tu je bil doma najditelj Situle z Vač) in jim podaril lesen relief situle. Čez nekaj let so Grilčevi menjali vhodna vrata in relief je postal osrednji motiv na vratih (sl.12). Tako je Jankova umetnija nehote postala del Aleje, ker je Grilčeva hiša pač ob cesti.

12

13

14

Ob cesti z Vač do Klenika pa poleg Aleje lahko občudujemo še druge umetnije:

Na severni strani hiše, kjer domuje Družinsko gledališče Kolenc (Vače 12 – Zarnik), je na steni pritrjen betonski relief, ki prikazuje enega od prizorov na situli z Vač. Gologlavi moški streže s pijačo iz situle z zajemalko - piskaču, ki sedi na prestolu. Avtor reliefa je Zvonimir Kolenc, tekst pa je napisala njegova žena Anka Kolenc. Plošča je bila postavljena leta 1988 ob 10 letnici gledališča GEOSS - Sl. 14.

15

16

17

Na Grilčevi štali sta naslikana dva igriva bikca. Avtor je Franc Guček – Guči iz Ihana. Več o njem na spletni strani <http://www.vace.si/stenske-slike.htm> (Sl. 15 in 16). Malo naprej pa lahko občudujemo tudi urejeno kapelico na kateri je poslikave napravil isti slikar – Guči.

Poleg vhoda v Grilčevo domačijo (Klenik 8) pa je na levi strani vitrina, kjer je včasih bila sveta podoba. Zdaj jo krasi spominek – pomanjšana situla - izdelek bratov Staneta in Jožeta Sevljaka iz Litije (sl 17).

<http://www.vace.si/situla1.htm>

18

Akademski kipar - **Vekoslav Bombač**

je avtor bronaste umetniške poustvaritve situle (sl. 18) na zaključku Aleje ustvarjalnosti na prazgodovinskih tleh. Tabla označuje, da se na tem mestu začne Arheološka pot Vače (Avtorica – Dr. Vojka Cestnik).

Ob situli je spominska plošča Francetu Staretu, najvnetejšemu in najzaslužnejšemu raziskovalcu prazgodovinskih Vač. Poskrbel

je, da so Vače postale svetovno znane.

Situlo je v bron vлил livar - **Božo Mostar**.